

LONG NIGHT'S JOURNEY INTO DAY (EUGENE O'NEILLIN MUKAAN)

Olen aloittanut urani 'filosofina' tai 'ideologina' nuortaistolaisena. Harjoitan nyt kritiikkiä ja itsekritiikkiä, kuten silloin ennen vanhaan 1970-luvulla sanottiin. Tätä toivoi myös tämän lehden päätoimittaja Mikko Lahtinen pääkirjoituksessaan (1/2000).

Olin tutustunut filosofiaan (Eino Kaila, Urpo Harva etc.) jossain määrin jo Ressu-aikoina (Helsingin Lyseo, poikakoulu), mutta varsinaisena harrastukseni kohteena oli kuitenkin historia, erikoisesti kulttuurihistoria (Egon Friedell, Hartvig Frisch etc.).

Tein myös teatteria 'omalta pohjalta' jo tuolloin. Kun pääsin ylioppilaaksi 1966 siirryin samalla harrastamaan näitä asioita Helsingin Yliopistoon ja Ylioppilasteatteriin. Taiteiden historian ohella suoritin vuodessa myös teoreettisen filosofian approbaturin, sekä latinan ja saksan proot. Sitten pääsin Teatterikoulun korkeakouluosastoon ohjaajaoppilaaksi, ja historiallisemmat tai teoreettisemmat opinnot joksikin aikaa jäivät.

Pian niihin oli kuitenkin palattava, kotimaan ja maailman tilanne vaativat sitä. Ympäriällä oli paljon epäuskottavaa, jopa selettämätöntä.

Minulle, kuten monelle muullekin ikäluokkani edustajalle (olen syntynyt 1947 eli suurista se kaikkein suurin) uutena lähtökohtana olivat Marx ja Engels (erään tuolloisen sarjakuvan mukaan: "bingels bengels hier sind herren marx und engels"). Heistä lähdin liikkeelle.

Osasin saksaa, mutta myös suomeksi kirjallisuutta oli tarjolla. Oli nimittäin Kansankulttuuri, merkittävä kirjankustantaja ja samalla kirjakauppa, joka ei tuottanut vain marxilaisia alkuperäistekstejä, vaan myös niiden neuvostolaisia tulkintoja, ja muitakin itäversioita.

Suomenkieliset Leninin kootut (45 osaa) olivat vasta valmistuneet, mutta myös loppuunmyydyt, ja harvat onnistuivat hankkimaan koko sarjan Neuvosto-Karjalasta. Tärkeän osan 38 (Filosofian vihkot) sain 'ikuisen lainaan' eräältä luokkatoveriltani Ressusta.

Se oli tietenkin yksipuolista. Läntinen marxilaisuus jäi lapsipuolen asemaan. Sen suhteen oltiin kovin kriittisiä, vaikkei siitä paljonkaan tiedetty. 'Pääomaloogikot' olivat

eräs poikkeus akateemisella tasolla. Arto Noro ja muut merkittävät pohjoismaalaiset ajattelijat. Tulokset voi lukea kirjasta Hans-Jürgen Schanz: *Karl Marxin teoria muurin murtumisen jälkeen* (Tutkijaliitto 1996, ks. myös Vesa Oittisen merkittävä filosofinen arvio, *Ny Tid* 12/9-97).

Schanzin teos on omalla tavallaan ihan hieno, ja kertoo Marxin ajattelusta erään puolen, pääomaloogikasta nähdyn, mutta jää filosofisesti vaatimattomalle tasolle. Se vain paljastaa, että pääomaloogikot eivät filosofisesti ymmärtäneet Marxista juuri mitään, ja juuri siksi lopulta hylkäsivät hänet.

Pääomaloogikasta tuli kapitalismin 'rauhahäkki', mitä kohtaan kiinnostus katosi nopeammin kuin reaaliosialismia kohtaan; se romahti vasta myöhemmin. Ehkä myös pääomaloogikkaan olisi syytä kriittisesti palata. Schanz on tavallaan jo tehnyt sen.

No, nämä pojat olivat lähinnä sosiologeja, ja heiltä on usein vaikea vaatia muita ulottuvuuksia tieteen alueella. Tai jos vaaditaan, niin sitten he suuntautuvat aivan kummalliseen metafysiikkaan, mitä Schanzkin näyttää edustavan (hänen ajatuskuvionsa voidaan monin osin palauttaa vanhaan Hegeliin, jota kohtaan nuori Marx juuri nousi kapinaan, ks. Oittinen, mainittu artikkeli).

Akateemisen ammattilaisen osa kapitalismissa ei ole aivan helppo. Se vaatii muodin muutoksia, myös vastoin järkeä, ehkä myös tunnetta. Reaaliosialismissa asia oli päinvastoin: järkeä ei saanut muuttaa, vaikka se oli jämähtänyt paikoilleen, ja tunteetkin piti pitää piilossa. Ojasta alikkoon, vai toisinpäin?

Sitten tämä marxismi-leninismi, joka on ollut kaikkien länsimaisten 'kriittisten marxilaisten' sylkykoppi. Ja hyvästä syystä. Ei siinä näkään paljon järkeä ollut. Se perustui alkuperäisajattelijoiden (kaikki kolme: Marx, Engels, Lenin), yksipuoliseen, mutta samalla totaaliseen väärinkäyttöön, ja loi mekaanisen ajattelujärjestelmän, joka erkaantui tieteestä, viimeistään 1930-luvun kuluessa.

Tosin sota voittiin Hitleriä vastaan. Mistä se johtui? Voittiko toinen mekaaninen (totaalinen) filosofia toisen, sille vastakkaisen mekaanisen (totaalisen) 'filosofian'?

Meidän lähinnä 'nuortaistolaisten' filosofien dilemma on melko monimutkainen. Ei siis ollenkaan niin simpelli kuin ns. porvarillisessa julkisuudessa on tuotu esille. Virtauksia oli monia, ja vaikka ne lähtivät periaatteessa marxismi-leninismistä (mikä sekin voidaan tulkita eri tavoin), niin koulukuntariidat olivat huomattavia.

Esimerkiksi vanha O.W. Kuusinen otti urakakseen marxismi-leninismillä antistalinistisen tulkinnan, siinä kovinkaan hyvin onnistumatta. Seurasi pahamaainen pysähtyneisyyden kausi. Sen aikana Suomen

kin taistolaiset suossa rämpivät.

Ensinnäkin oli vallan valtaamisen konseptio. Se perustui vanhaan leniniläiseen ajatukseen valtiollisesta konspiraatiosta (sekin tarkoitti vallan valtaamista sen sisällä). Se johti näkemykseen, että valta on kaikki. Mutta näin ei käytännössä ole. Ihmiset ovat ihmisiä, ja heidän elämällään pitää olla myös tarkoitus. Pelkkä valta se ei voi olla. Vaikka usein nykyäänkin siltä näyttää.

Jos lähdetään Marxista, niin ihmisen toiminnan tarkoitus on työ, sen kaikkein moninaisimmassa, universaalissa merkityksessä. Työ tuottaa ne aineelliset arvot, kapitalismissa myös lisäarvot, joille meidän aineellinen hyvinvointimme ja johtajien optiot perustuvat. Ihminen on työkaluja käyttävä, mutta niitä myös kehittävä eläin, joka näin luo jatkuvasti itseään, kuten jo klassikot asian ilmaisivat.

Vallan valtaamisen konseptio ajautui umpikujaan, koska valtaa ei kyetty valtaamaan. Voisi sanoa onneksi, koska koko ajatusrakennelma oli menneestä maailmasta. Työnväenluokan, eli proletariaatin (sanon vanhanaikaisessa, kautskylaisessa merkityksessä), jonka tietenkin piti olla kumouksen subjekti, määrä oli jo vähenemässä; sen olemassaolo, ja varsinkin tietoisuus oli jo pirstaloitunut. Ei ollut kumouksen subjektia. Eikä myöskään tilannetta.

Vallan valtaamisen konseptio ajautui siis karille Suomessa, ja se oli monelle sitä edustaneelle henkilökohtainen tragedia. Moni ajautui ihan pihalle ja ryhtyi juopoksi. Runsa alkoholin käyttö oli jo 60-luvun radikalismien perinteitä, eikä se käytännössä paljoa muuttanut 70-luvun kuluessa, vaikka terveitä elämäntapoja marxismi-leninismillä nimissä mainostettiin. Kun vallan valtaamisen

visiot katosivat, jäi monelle käteen vain viina, jonka voimalla oli visioitu.

Vallan valtaamisen visio johti myös järjestögangsterismiin, millä oli niin ikään surullisia seurauksia. Näin tapettiin esimerkiksi Teiniliitto, ja muutkin erikoistumista tavoitelleet järjestöt ajettiin ahtaalle. Varsinaiset vallankäyttäjät ovat tietenkin varsin vahvoilla, kun vallasta kamppaillaan. Heitä ei tuolloin nuortaistolaisten keskuudesta löytynyt, vaikka myöhemmin sellaisiakin kehittyi kuten Björn Wahlroos.

Nuortaistolaisten keskuudessa oli kuitenkin myös opiskelun ja ammattitaidon kehittämiseen tähtäävä linja. Se alkoi SOL:n ainejärjestöistä ja johti myöhemmin Terveysrintaman, demokraattisten lakimiesten, koulutyöntekijöiden jne. perustamiseen.

Samaa linjaa edustivat, ainakin alkuvaiheessaan Kulttuurityöntekijäin Liitto, tuo pahamaineinen KTL, ja Tutkijaliitto, jonka maine on myöhemmin puhdistunut. Tosin samassa alkuvaiheessa molemmissa olivat päällimmäisinä ideologiset kysymykset, varsinkin ensimmäisen, joka ei niiden taakasta koskaan toipunut (olin sen 'pääideologi', sitkeä poika).

Ammattilaisuuden edistämisen teoreettiseksi yleistyksiksi kehittyi demokraattisen ammattikäytännön (DAK) käsite, mitä perustelivat laajimmin Yrjö Engeström ja Kari Toikka. Varsinainen taistolaisjohto torjui tämän linjan, he eivät ymmärtäneet sitä, koska he olivat 'ammattivallankumouksellisia', eivät ammattilaisia.

DAK pyrki antamaan sisältöä sille mitä tehdään, sekä tässä ja nyt että vallan valtaamisen jälkeen. Silloinkin tarvitaan kaikkien alojen ammattilaisia, ja vieläpä parempia kuin nykyiset. Vaarana oli tietenkin, ja lienee edelleen, liian kapea professionaalisuuden korostaminen, 'vasemmistolainen' korporativismi.

Kuitenkin vallan ottaminen on tyhjä tempku, mikäli ei osaa käyttää valtaa ammattitaitoisesti, sanoisinko Gramscin termiin hegemonisesti. Tällaiset hegemoniset kyvyt ovat aina pitkän kehityksen tulos. Porvaristoltakin meni vuosisatoja sellaisten kehittämiseen.

Vaikka tilanne tällä hetkellä näyttääkin markkinoiden ja valtioiden (puolueet niiden kantajina mukaan lukien) suhteen melko hurjalta, ovat myös kansalaisyhteiskunnan hegemoniset kyvyt kehittymässä.

Filosofialla on tässä oma, mielestäni tärkeä osuutensa. Lopulta lienee niin, että juuri moraalifilosofian avulla kyynisen, uusliberaalin kapitalismin horisontti ylitetään. Globalisaatiolla on myös myönteiset puolensa ja sivilisoiva vaikutus, mistä jo Marx kirjoitti.

Arvelen, ja tässä suhteessa olen säilyttänyt vanhan 'uskoni', että globalisaatio johtaa lopulta, varmasti monien mutkien kautta, tavoitteeseen, joka voidaan ilmaista sanoin: "Alle Menschen werden Brüder!" (Schiller), ja joka soi jo Beethovenin 9. sinfonian lopussa.

Hyvinkäällä 21.4.2000

Timo Kallinen

Siinä on elämisen makua

